

Ірина ШУМЛЯЄВА

*к.держ.упр., доцент,
доцент кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

Сучасні процеси, які відбуваються в Україні, свідчать про поширення демократичних тенденцій в публічному управлінні, розвиток громадянського суспільства та громадівського врядування. Для післявоєнного розвитку територіальних громад та відновлення країни це матиме надзвичайно важливе значення в контексті обраного курсу на європейську інтеграцію.

Нові виклики ставлять перед нами важливі та важкі завдання, з якими впоратися більш ефективно й якісно можливо, як за допомогою економічних важелів, так і оновлених систем локальної демократії та ініціатив, пов'язаних із децентралізацією та покращенням місцевого самоврядування, яке під час війни показано свою здатність допомагати силам ЗСУ, забезпечувати нормальне функціонування комунальних структур й організувати допомогу переселенцям, взаємодіяти з міжнародними та європейськими інституціями для отримання допомоги Україні. Саме на органи місцевого самоврядування та членів територіальних громад у післявоєнний час буде покладено основне завдання відновлення територій та забезпечення їх сталого розвитку. Тому поєднання представницької та прямої демократії для його реалізації може позитивно вплинути на подальших децентралізаційний процес в Україні, зокрема на подальше об'єднання територіальних громад, які до війни не були укрупнені, вирішення інших соціальних, економічних, культурних та інших питань, що з'явилися на місцевому рівні під час війни.

Так, використання місцевого референдуму може стати інструментом для прийняття рішення про об'єднання територіальних громад (наприклад, як у

Норвегії шляхом проведення консультативних референдумів [4]) чи вирішення долі історичних та культурних об'єктів, пов'язаних з російською культурою тощо. Для цього необхідно прийняти Закон України «Про місцевий референдум», незважаючи на застереження деяких політичних щодо створення правової основи для сепаратизму та інших негативних тенденцій. У контексті цього, слід погодитися, що референдуми є досить суперечливою формою прямої демократії, про що свідчить досвід їх використання в європейських країнах, зокрема, коли органи публічної влади використовували цю форму для підтвердження правильності їх політики, а не для справжнього розширення прав населення та ін. [2]

Для подолання певних загроз, які існують за будь-якої демократичної участі населення в публічних та політичних процесах, на законодавчому рівні повинно бути чітко закріплено основні засади та процедури відповідної форми безпосередньої демократії. Для місцевого референдуму такими основними віхами має стати питання щодо предмету місцевого референдуму, ініціаторів та підстав для відмови в реєстрації ініціативи тощо. Важливим є врахування норм, які вміщені у Переглянутих керівних принципах щодо проведення референдумів, затверджених 7 жовтня 2020 р. та прийнятих Венеціанською комісією 8-9 жовтня 2020 р., загальні правила яких повинні бути в національному законодавстві країн адаптовані до особливостей місцевих і регіональних референдумів відповідно до національних конституційних традицій [3]. Крім цього, на початку лютого 2022 р. було оприлюднено Терміновий спільний висновок щодо проєкту Закону про місцевий референдум № CDL-PI(2022)001, підготовлений Бюро з демократичних інститутів і прав людини та Венеційською комісією стосовно відповідності проєкту Закону про місцевий референдум, зареєстрований 19 травня 2021 р. Верховною Радою України, міжнародним стандартам, зокрема Кодексу належної практики щодо референдумів і Копенгагенському документу ОБСЄ [1]. Незважаючи на те, що поданий законопроект враховує попередні рекомендації, він має певні проблемні положення, зауваження щодо яких мають бути враховані при доопрацюванні проєкту.

Водночас, слід зазначити, що незважаючи на готовність голів деяких міст України проводити місцеві референдуми у післявоєнний період з важливих для територіальних громад питань, протягом деякого часу матиме місце фінансова та інша обмеженість ресурсів, доступних для органів місцевого самоврядування і громадян, що навіть за наявності правового регулювання не зробить місцеві референдуми доступними для територіальних громад. Це актуалізує використання інших форм прямої демократії «знизу-вгору» та звернення до сучасних оф-лайн та он-лайн інструментів, які не закріплені в українському законодавстві.

Демократизація процесів розвитку територіальних громад у повоєнний період має бути спрямована на те, щоб громадяни мали можливість безпосередньо або іншим способом брати участь у прийнятті рішень, які впливають на їх життя. Це дозволить мешканцям населених пунктів висловити свої думки і впливати на ті рішення, які стосуються їх повсякденного життя.

Список використаних джерел

1. Терміновий спільний висновок щодо проєкту Закону про місцевий референдум № CDL-PI(2022)001 від 10 лютого 2022 р. URL : <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/43075.pdf>
2. Landemore H. Referendums Are Never Merely Referendums: On the Need to Make Popular Vote Processes More Deliberative First published. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/spsr.12314>.
3. Revised guidelines on the holding of referendums : approved by the Council of Democratic Elections at its 69th online meeting (7 October 2020) and adopted by the Venice Commission at its 124th online Plenary session (8-9 October 2020). URL : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)031-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)031-e).
4. When do consultative referendums improve democracy? Evidence from local referendums in Norway / Bjarte Folkestad, Jan Erling Klausen, Jo Saglie, Signe Bock Seggaard. URL : https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2645686/postprint_IPSR.pdf?sequence=4/.